

PIOTR KASPRZYK

SPORZĄDZANIE AKTÓW STANU CYWILNEGO
NA PODSTAWIE DOKUMENTÓW ZAGRANICZNYCHUWAGI NA TŁE ART. 73 UST. 1 USTAWY
PRAWO O AKTACH STANU CYWILNEGO

Zagadnienie sporządzania aktów stanu cywilnego, którego podstawą są dokumenty zagraniczne, w literaturze prawniczej nie jest przedmiotem ożywionej dyskusji, pomimo że jest istotnym elementem rejestracji stanu cywilnego rodzącym wciąż wiele wątpliwości wśród teoretyków prawa, jak i pracowników urzędów stanu cywilnego. Przyczyną, dla której został poruszony ten temat, jest stały wzrost zdarzeń zaistniałych za granicą, które na wniosek osób zainteresowanych znajdują swoje odzwierciedlenie w polskich księgach stanu cywilnego. Zasadniczo pierwotna rejestracja następuje w państwie, na którego terytorium miało miejsce zdarzenie, w wyniku czego powstaje akt stanu cywilnego, natomiast w Polsce dla tego samego zdarzenia tworzony jest nowy akt stanu cywilnego, w drodze tzw. transkrypcji. Oczywiście różne względy, m.in. dążenie do zapewnienia aktualności informacji zawartych w księgach stanu cywilnego, skutkują tym, iż rejestracji podlegają w ograniczonym zakresie zdarzenia, które nastąpiły poza granicami RP. W tym zakresie polski ustawodawca nie przewiduje obowiązkowej rejestracji. Sporządzanie aktów stanu cywilnego na podstawie dokumentów zagranicznych, w szczególności w wyniku transkrypcji aktów sporządzonych za granicą, pro-

wadzi do sporych rozbieżności w praktyce kierowników USC. Zachodzi więc potrzeba zaprezentowania samej instytucji, jak i poglądów w tej materii.

Sporządzenie polskiego aktu stanu cywilnego na podstawie dokumentów zagranicznych przewidziane jest w art. 35, 70 i 73 ustawy z dnia 29 września 1986 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego¹. Jedynie w przepisie art. 70 p.a.s.c. mamy do czynienia z rejestracją pierwotną, natomiast przepis art. 35 i 73 p.a.s.c. stanowi przykład rejestracji wtórnej. Przepis art. 73 ust. 1-4 p.a.s.c. jest z pewnością przykładem fakultatywności sporządzenia polskiego aktu stanu cywilnego na podstawie pierwotnie dokonanej rejestracji i sporządzenia aktu stanu cywilnego za granicą. Zgodnie z brzmieniem art. 35 p.a.s.c., jeżeli akt urodzenia, małżeństwa lub zgonu został sporządzony za granicą, a uzyskanie odpisu aktu jest niemożliwe lub związane z poważnymi trudnościami, można odtworzyć jego treść na wniosek osoby zainteresowanej, organu państwowego lub z urzędu. W przepisie tym podstawą sporządzenia aktu jest a) nastąpienie zdarzenia za granicą i sporządzenie odpowiedniego zagranicznego aktu urodzenia, małżeństwa lub zgonu, b) niemożność lub poważna trudność w jego uzyskaniu². Odtworzenie aktu następuje po przeprowadzeniu postępowania dowodowego, w którego trakcie zainteresowany przedłoży odpowiednie zagraniczne dokumenty stwierdzające zdarzenie podlegające zarejestrowaniu w polskiej księdze stanu cywilnego, zawierające dane potrzebne do sporządzenia aktu. Do zdarzeń, które nastąpiły za granicą, w przypadku gdy akt stanu cywilnego nie został sporządzony, ma zastosowanie art. 70 p.a.s.c., zgodnie z którym urodzenie, zawarcie małżeństwa lub zgon, które nastąpiły za granicą i nie zostały zarejestrowane w zagranicznych księgach stanu cywilnego, można zarejestrować w polskich księgach stanu cywilnego. Za granicą polski konsul wykonuje czynności mające związek z przepisami p.a.s.c., wśród nich przyjmowanie oświadczeń o uznaniu dziecka, o nadaniu dziecku nazwiska męża matki i o nazwisku, które małżonkowie będą nosili po zawarciu małżeństwa w zagranicznym urzędzie stanu cywilnego. Konsul – zarówno w przypadku odebrania oświadczeń o wstąpieniu w związek małżeński³, jak i w przypadku zgłoszenia urodzenia⁴ lub śmier-

¹ Tj. Dz. U. 2004, nr 161, poz. 1688 ze zm. – dalej cyt. p.a.s.c.

² Co do zasady przepis art. 35 p.a.s.c. stosujemy także do aktów sporządzonych na terenach należących niegdyś do Polski przez polskie urzędy stanu cywilnego; na ten temat zob. A. Czajkowska ([w:] A. C z a j k o w s k a, E. P a c h n i e w s k a, *Prawo o aktach stanu cywilnego. Komentarz, orzecznictwo, wzory dokumentów i pism*, Warszawa 2009, s. 84).

³ Zob. art. 60 ust. 1 p.a.s.c.

⁴ Zob. art. 72 ust. 2 p.a.s.c.

ci⁵ obywatela polskiego poza granicami RP – sporządza jedynie protokół, który przesłany do urzędu stanu cywilnego właściwego dla dzielnicy Śródmieście miasta stołecznego Warszawy, stanowi podstawę rejestracji danego zdarzenia w polskich księgach stanu cywilnego.

POJĘCIE TRANSKRYPCJI

Pojęcie „transkrypcja” (z łac. *transcriptio*) oznacza przepisywanie. Transkrybować (z łac. *transcribo*, *-ere*) – to przepisywać, kopiować, zastępować jeden zapis innym, odpowiadającym mu, ale opartym na innej konwencji graficznej⁶. W językoznawstwie transkrypcja oznacza przekładanie (transponowanie) pisowni konwencjonalnej, czyli ogólnie obowiązującej ortografii, na pisownię oddającą mniej lub bardziej dokładnie sposób wymawiania wyrazów danego języka, czyli odtworzenie wyrazu zapisanego znakami jednego alfabetu w znakach innego alfabetu oddających właściwości fonetyczne pierwowzoru⁷. Transkrypcja jest instytucją prawa o aktach stanu cywilnego, uregulowaną w art. 73 ust. 1 ustawy p.a.s.c., polegającej na wpisaniu do polskich ksiąg stanu cywilnego aktu stanu cywilnego sporządzonego za granicą, dokładniej ujmując – na wpisaniu do polskich ksiąg treści wypisu zagranicznego aktu stanu cywilnego⁸. Sama transkrypcja, inaczej umiejscowienie zagranicznego aktu stanu cywilnego, jest czynnością o charakterze deklaratoryjnym, ponieważ nie wiąże się z nią żaden skutek konstytutywny, a sporządzenie aktu transkrybowanego pozostaje bez wpływu na ocenę materialnoprawnych

⁵ Zob. art. 72 ust. 3 p.a.s.c.

⁶ J. P i e ń k o s, *Słownik łacińsko-polski. Łacina w nauce i kulturze*, Kraków: Zakamycze 2001, s. 428; *Słownik wyrazów obcych*, red. J. Tokarski, Warszawa 1980, s. 770.

⁷ *Leksykon młodego czytelnika. Wyrazy trudne, ważne i ciekawe*, red. W. Cienkowski, Warszawa 1987, s. 410; S. S i e r o t w i ń s k i, *Słownik terminów literackich. Teoria i nauki pomocnicze literatury*, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich 1986, s. 269; W. K o p a l i ń s k i, *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych*, Warszawa 1988, s. 520.

⁸ P. W y p y c h, *Charakter prawny transkrypcji aktu stanu cywilnego sporządzonego za granicą*, KPP 2003, nr 1, s. 189. Definiuje on transkrypcję jako „rejestrację w polskich księgach stanu cywilnego, zaszłego za granicą urodzenia lub zgonu albo tamże zawartego małżeństwa, dokonywaną fakultatywnie z urzędu lub na wniosek osoby zainteresowanej na podstawie wypisu aktu stanu cywilnego sporządzonego za granicą przez wpisanie jego treści do polskiej księgi, w wyniku czego powstaje polski akt stanu cywilnego, nie różniący się pod względem formy, mocy dowodowej oraz mechanizmów korekty od aktów rejestrujących zdarzenia krajowe” – t e n ż e, *Charakter prawny transkrypcji*, s. 192. Pogląd wyrażony przed wydaniem postanowienia SN z dnia 8 sierpnia 2003 r., sygn. V CK 6/02.

konsekwencji zdarzeń w nim stwierdzonych⁹. Kierownik USC przy dokonaniu transkrypcji nie jest uprawniony do ingerowania w treść, ponieważ przyjmuje się, że polega ona na wiernym przepisaniu aktu zagranicznego. Co nie oznacza, że w wyniku transkrypcji dochodzi do wpisania aktu zagranicznego do polskich ksiąg SC bez jakiejkolwiek kontroli merytorycznej, choć o ograniczonym zakresie. W efekcie powstaje polski akt stanu cywilnego stwierdzający to samo zdarzenie, które zostało zarejestrowane za granicą. Argumentem przemawiającym za utrzymaniem tej instytucji jest uproszczenie dochodzenia stanu cywilnego przez osobę posługującą się aktem transkrybowanym przed polskimi organami publicznymi oraz ułatwienie w późniejszym czasie ewentualnej ingerencji w treść aktu poprzez uzupełnienie czy jego sprostowanie.

RYS HISTORYCZNY TRANSKRYPCJI AKTÓW STANU CYWILNEGO

Instytucja wpisania do polskich ksiąg aktu stanu cywilnego sporządzonego za granicą ma swoje ustalone miejsce i swoją wieloletnią tradycję sięgającą od czasu pierwszego powojennego aktu normującego problematykę jednolitej świeckiej rejestracji stanu cywilnego, jakim był dekret z dnia 25 września 1945 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego¹⁰. Zgodnie z art. 28 ust. 1 dekretu akt stanu cywilnego, sporządzony za granicą nie przed polskim urzędnikiem stanu cywilnego, może być wpisany do właściwych ksiąg jedynie na mocy zezwolenia okręgowej władzy nadzorczej. Powyższy przepis dotyczył również wpisania wzmianki dodatkowej na marginesie w księgach stanu cywilnego, orzeczeń sądowych lub innych dokumentów pochodzących od władz obcych (art. 28 ust. 2 dekretu)¹¹. Kształt normatywny transkrypcji nie uległ

⁹ P. W y p y c h, *Charakter prawny*, s. 196.

¹⁰ Dz. U. 1945, nr 48, poz. 272 ze zm.

¹¹ Właściwość miejscową określał art. 27 dekretu stanowiąc, że „księgami właściwymi do wpisywania aktów stanu cywilnego, sporządzonych za granicą, są księgi urzędu stanu cywilnego, w którego obwodzie osoba, której akt dotyczy, miała ostatnie miejsce zamieszkania w Polsce, a gdyby takiego miejsca nie było lub gdyby było ono nieznane, księgi urzędu stanu cywilnego w Warszawie, wyznaczonego przez Ministra Administracji Publicznej”. Szczególny tryb w przedmiocie odtworzenia aktów stanu cywilnego, sporządzonych na obszarach, które z mocy umowy o polsko-radzieckiej granicy państwowej (*Umowa z dnia 16 sierpnia 1945 r. o polsko-radzieckiej granicy państwowej*, Dz. U. R.P. z 1947, nr 35, poz. 167) znalazły się w granicach ZSRR, przewidywał art. 1 dekretu z dnia 22 października 1947 r. o ustalaniu treści sporządzonych za granicą aktów stanu cywilnego (metryk) obywateli polskich (Dz. U.

zmianom w kolejnym dekrete (z dnia 8 czerwca 1955 r.)¹². W interesującym nas zakresie przepis art. 63 ust. 1 dekretu stanowił, że „akt stanu cywilnego sporządzony za granicą nie w polskim urzędzie konsularnym (dyplomatycznym) może być z urzędu lub za zezwoleniem organu nadzoru na wniosek osoby zainteresowanej wpisany do ksiąg stanu cywilnego urzędu właściwego ze względu na miejsce zamieszkania osoby, której akt dotyczy, a jeżeli osoba ta nie ma w kraju miejsca zamieszkania – do ksiąg Urzędu Stanu Cywilnego Warszawa-Śródmieście”. Dokonując zestawienia obu przywołanych tutaj przepisów, można zauważyć pewną ewolucję co do uzyskania zgody na dokonanie transkrypcji, ponieważ w dekrete z 1945 r. wymagano uzyskania zezwolenia organu nadzoru w każdym przypadku, natomiast dekrete z 1955 r. ograniczono ten wymóg wyłącznie do transkrypcji wykonywanej na wniosek osoby zainteresowanej. Porównując następnie przytoczone powyżej przepisy obu dekretów z obecnie obowiązującym w tym zakresie art. 73 ust 1 p.a.s.c. możemy stwierdzić, że zasadnicze założenia transkrypcji są niezmiennie¹³. Wadą ich jest fragmentaryczne ujęcie zagadnienia. Główną różnicę stanowi rezygnacja w obowiązującej obecnie ustawie z konieczności uzyskania zezwolenia organu nadzoru na transkrypcję, którą dokonuje się na wniosek osoby zainteresowanej lub z urzędu. Możliwe jest także dokonanie wpisu wzmianki dodatkowej lub zamieszczenia przypisku w akcie stanu cywilnego na podstawie orzeczenia sądu państwa obcego lub rozstrzygnięcia innego organu państwa obcego jedynie w sytuacji, gdy orzeczenie to podlega uznaniu na podstawie przepisów Kodeksu postępowania cywilnego lub innych właściwych przepisów czy innego dokumentu pochodzącego od organu państwa obcego, a nie wymagającego uznania¹⁴. Natomiast z urzędu wpisuje

1947, nr 65, poz. 392). Zgodnie z nim, jeżeli akt (metryka urodzenia, małżeństwa lub zejścia) obywatela polskiego został sporządzony w księdze stanu cywilnego (metrykalnej) prowadzonej w miejscowości położonej poza granicami Państwa, a uzyskanie wypisu jest niemożliwe lub związane z poważnymi trudnościami, w szczególności ze znaczną zwłoką, ustalenie treści aktu może nastąpić w trybie postępowania sądowego.

¹² Zob. dekret z dnia 8 czerwca 1955 r. – prawo o aktach stanu cywilnego (Dz. U. 1955, nr 25, poz. 151).

¹³ Na podkreślenie zasługuje pominięcie w obowiązującej ustawie określenia „nie w polskim urzędzie konsularnym (dyplomatycznym)”, z uwagi na to, że konsul – zarówno w przypadku odebrania oświadczeń o wstąpieniu w związek małżeński (art. 60 ust. 1 p.a.s.c.), jak i w przypadku zgłoszenia urodzenia (art. 72 ust. 2 p.a.s.c.) lub śmierci (art. 72 ust. 3 p.a.s.c.) obywatela polskiego poza granicami RP – sporządza jedynie protokół, który przesłany do urzędu stanu cywilnego właściwego dla dzielnicy Śródmieście miasta stołecznego Warszawy stanowi podstawę rejestracji danego zdarzenia w polskich księgach stanu cywilnego.

¹⁴ Zob. art. 73 ust. 2 i 4 p.a.s.c.

się wzmianki dodatkowe lub zamieszcza przypiski w akcie stanu cywilnego sporządzonym w polskich księgach stanu cywilnego, jeżeli odpis zagranicznego aktu stanu cywilnego przesłano do kraju w wykonaniu umowy międzynarodowej, przewidującej wzajemną wymianę aktów stanu cywilnego¹⁵.

Obecnie polskim systemie prawnym rejestracja zagranicznych zdarzeń w księgach stanu cywilnego nie jest jednolita i może odbywać się na dwa sposoby. Pierwszy – jako rejestracja pierwotna – jeżeli urodzenie, zgon lub małżeństwo nie zostało zarejestrowane w zagranicznych księgach stanu cywilnego¹⁶ oraz w razie istnienia przeszkód do rejestracji urodzenia lub zgonu obywatela polskiego w zagranicznym urzędzie stanu cywilnego – za pośrednictwem konsula lub pełnomocnika¹⁷. Drugi sposób – jako rejestracja wtórna – przez odtworzenie treści aktu urodzenia, małżeństwa lub zgonu sporządzonego za granicą, jeżeli uzyskanie odpisu aktu zagranicznego jest niemożliwe lub związane z poważnymi trudnościami (art. 35 p.a.s.c.). Szczególnym „podtypem” rejestracji wtórnej jest transkrypcja (art. 73 p.a.s.c.). Rejestracja pierwotna ograniczona jest do wypadków, w których zagraniczny akt stanu cywilnego nie został sporządzony z uwagi na nieprawidłowe funkcjonowanie systemu rejestracji stanu cywilnego w kraju miejsca zdarzenia bądź na poważne trudności dokonania rejestracji w zagranicznym urzędzie stanu cywilnego. Natomiast rejestracja wtórna jest uwarunkowana poważnymi trudnościami związanymi z uzyskaniem odpisu aktu s.c. (art. 73 p.a.s.c.)¹⁸.

Status aktu sporządzonego w wyniku transkrypcji nie różni się od statusu innych aktów stanu cywilnego; jego prawny byt jest samodzielny i oderwany od dalszych losów źródłowego zagranicznego aktu stanu cywilnego, na którego podstawie został sporządzony akt krajowy. Będzie on podlegał sprostowaniu, uzupełnieniu, unieważnieniu w trybie i na zasadach właściwych dla wszystkich aktów stanu cywilnego, określonych w IV rozdziale p.a.s.c.

CHARAKTER PRAWNY TRANSKRYPCJI

Wpisanie do polskich ksiąg stanu cywilnego aktu stanu cywilnego, inaczej – jego umiejscowienie, oznacza wpisanie aktu urodzenia, zgonu lub małżeń-

¹⁵ Zob. art. 73 ust 3 p.a.s.c.

¹⁶ Zob. art. 70 p.a.s.c.

¹⁷ Zob. art. 72 p.a.s.c.

¹⁸ Por. W y p y c h, *Charakter prawny transkrypcji*, s. 192.

stwa do polskich ksiąg stanu cywilnego. Najczęściej transkrypcji dokonuje się w wyniku postępowań rozwodowych, spadkowych czy postępowań sądowych o uznanie zagranicznego orzeczenia, a także administracyjnych, m.in. o poświadczenie obywatelstwa polskiego. Transkrypcja nie ma charakteru rejestracyjnego, a jest jedynie przetransponowaniem pod względem językowym i formalnym zagranicznego aktu stanu cywilnego na obowiązujący w Polsce język urzędowy i w obowiązującej formie rejestracji urodzeń, małżeństw i zgonów¹⁹.

W zakresie rejestracyjnego charakteru transkrypcji jako czynności urzędowej dotyczącej aktów stanu cywilnego zarysowały się dwa poglądy. Według pierwszego, transkrypcja jest rejestracją określonego zdarzenia z zakresu prawa osobowego lub rodzinnego, które zdarzyło się za granicą, tyle że dokonywaną nie w myśl reguły ogólnej, tj. na podstawie ustnego zgłoszenia – jak stanowi art. 19 ust. 1 p.a.s.c., ale na podstawie aktu zagranicznego, a dokładnie rzecz biorąc – na podstawie wypisu (odpisu) aktu zagranicznego²⁰. Dodaje się, iż „nie jest to rejestracja aktu jako dokumentu, jak ma to miejsce np. przy rejestracji postanowienia sądu o stwierdzeniu zgonu, lecz rejestracja zdarzenia z zakresu stanu cywilnego na podstawie dowodu tego zdarzenia, jakim jest zagraniczny akt stanu cywilnego”²¹. Odmienny pogląd prezentuje J. Litwin, który odmawia transkrypcji charakteru rejestracyjnego i sprowadza ją jedynie do sporządzenia aktu polskiego reprodukującego odpis zagranicznego aktu stanu cywilnego jako czynności techniczno-prawnej²². W takim ujęciu transkrypcja jest swoistym przetransponowaniem pod względem językowym – na podstawie tłumaczenia na język polski – i formalnym zagranicznego aktu stanu cywilnego na obowiązujący język urzędowy i w formie obowiązującej dla rejestracji urodzeń, związków małżeńskich i zgonów.

Nie opowiadając się jednoznacznie za prezentowanym tutaj poglądem co do prawnego charakteru transkrypcji wydaje się, że należy odnieść się do kilku przepisów p.a.s.c., których już pobieżna lektura sugeruje *prima facie* przychylenie się do drugiego przedstawionego poglądu. Artykuł 13 p.a.s.c.

¹⁹ Zob. postanowienie SN z dnia 16 marca 2007 r., sygn. III CSK 380/06 (LEX nr 457689).

²⁰ M. R a f a c z - K r z y ż a n o w s k a, *Kilka uwag o właściwości sądu w sprawach o sprostowanie aktów stanu cywilnego*, „Nowe Prawo” 1957, nr 1, s. 106.

²¹ K. G o n d o r e k, A. U s t o w s k a, *Prawo o aktach stanu cywilnego z komentarzem*, Warszawa 1991, s. 306.

²² J. L i t w i n, *Prawo o aktach stanu cywilnego. Komentarz*, Warszawa 1961, s. 22, 520; M. W o j e w o d a, *Transkrypcja aktu stanu cywilnego sporządzonego za granicą*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2009, z. 4, s. 1091-1092.

w ujęciu literalnym wyłącza bowiem transkrypcję jako szczególną formę rejestracji zdarzenia zagranicznego, gdyż w sposób jednoznaczny wyróżnia wpisanie treści zagranicznego aktu stanu cywilnego do polskich ksiąg, tj. transkrypcję od zarejestrowania w nich określonych zdarzeń, tj. urodzeń, małżeństw, zgonów, które nastąpiły poza granicami. Co prawda art. 73 p.a.s.c. mieści się w rozdziale 8 zatytułowanym „Szczególne przypadki rejestracji stanu cywilnego”, co mogłoby sugerować, że jest to szczególny przypadek rejestracji, to jednak art. 70 p.a.s.c. rozpoczynający ten rozdział wymienia jako warunek możliwość rejestracji w polskich księgach urodzenia, małżeństwa lub zgonu, które nastąpiły za granicą, brak zarejestrowania tych zdarzeń w zagranicznych księgach stanu cywilnego, a więc mówimy o tzw. pierwotnej rejestracji tych zdarzeń. Innymi słowy, sporządzenie zagranicznego aktu, istnienie jego w zagranicznych księgach, zgodnie z art. 70 p.a.s.c. wyklucza możliwość rejestracji w Polsce w tym trybie. W literaturze możemy się spotkać wielokrotnie ze stwierdzeniem, że warunkiem zastosowania art. 70 p.a.s.c. jest wykazanie, a co najmniej uprawdopodobnienie, że zdarzenie, które nastąpiło za granicą i ma być zarejestrowane w polskich księgach stanu cywilnego, nie zostało zarejestrowane w zagranicznych księgach stanu cywilnego²³. To prowadzi do przekonania, że skoro fakt istnienia zagranicznego aktu wyłącza rejestrację stwierdzonego w nim zdarzenia, to wpisanie tego aktu do polskich ksiąg stanu cywilnego w tym zakresie nie jest rejestracją²⁴. Z pewnością nie mamy wątpliwości co do rejestracyjnego charakteru przepisu kolejnego (art. 71 p.a.s.c.) regulującego wydawanie zaświadczeń o możliwości zawarcia małżeństwa – z uwagi na treść art. 2 p.a.s.c. Przechodząc jednak do istoty rejestracji stwierdzić należy, że w jej wyniku dochodzi do powstania nowego w polskich księgach stanu cywilnego aktu urodzenia, małżeństwa lub zgonu, nie różniącego się swoją formą oraz mocą dowodową od aktów sporządzanych w trybie zwyczajnym. Akty te, na podstawie art. 2 p.a.s.c., są formą rejestracji stanu cywilnego. Nierejestracyjny charakter transkrypcji przejawia się w jej fakultatywności. W jej wyniku może dochodzić do sporządzenia aktu stanu cywilnego nie odzwierciedlającego aktualnego stanu prawnego.

Podsumowując, charakter prawny transkrypcji jest sporny i wyrażane są w tym przedmiocie dwa przeciwstawne poglądy. Wydaje się, że na gruncie

²³ G o n d o r e k, U s t o w s k a, *Prawo o aktach*, s. 295, podobnie: L i t w i n, *Prawo o aktach*, s. 503-504; A. C z a j k o w s k a, E. P a c h n i e w s k a, *Prawo o aktach stanu cywilnego. Komentarz, orzecznictwo, wzory dokumentów i pism*, Warszawa 2002, s. 187.

²⁴ Tak W y p y c h, *Charakter prawny transkrypcji*, s. 191.

ustawy Prawo o aktach stanu cywilnego nie znajduje uzasadnienia pogląd ujmujący transkrypcję jako rejestrację w Polsce urodzenia, małżeństwa, zgonu mającego miejsce poza RP na podstawie dowodu tego zdarzenia, jakim jest zagraniczny akt stanu cywilnego. Moim zdaniem należy podzielać pogląd wyrażony przez SN w postanowieniu z dnia 8 sierpnia 2003 r.²⁵, że transkrypcja nie ma charakteru rejestracyjnego, a jest jedynie transponowaniem pod względem językowym i formalnym zagranicznego aktu stanu cywilnego na obowiązujący w Polsce język urzędowy i w obowiązującej tu formie rejestracji urodzeń, małżeństw i zgonów. Poza tym przepis art. 73 ust. 1 p.a.s.c., przesądzający o nieobowiązkowej transkrypcji, rozróżnia transkrypcję obcego aktu stanu cywilnego od rejestracji zdarzeń zaistniałych za granicą.

MOC DOWODOWA
ZAGRANICZNEGO AKTU STANU CYWILNEGO
NA GRUNCIE PRAWA POLSKIEGO

W myśl art. 4 p.a.s.c. akty stanu cywilnego stanowią wyłączny dowód zdarzeń w nich stwierdzonych. Zasada ta dotyczy wszystkich aktów sporządzonych w księgach przechowywanych w USC, bez względu na okres ich sporządzenia, formę wyznaniową oraz język, w jakim zostały spisane²⁶. W odniesieniu do aktów stanu cywilnego sporządzonych za granicą ma zastosowanie przepis art. 1138 Kodeksu postępowania cywilnego²⁷, który zagranicznym dokumentom nadaje moc dowodową na równi z polskimi dokumentami urzędowymi, tak więc zagraniczne akty stanu cywilnego, bez potrzeby ich transkrybowania, należy traktować jako dokumenty urzędowe, mają one moc dowodową, w związku z czym art. 4 p.a.s.c. i art. 244 k.p.c. odnosi się zarówno do aktów sporządzonych w Polsce, jak i za granicą – jedno i drugie stanowią wyłączny dowód zdarzeń w nich stwierdzonych. Przydawanie więc transkrypcji nadmiernego znaczenia w zakresie statuowania mocy dowodowej zagranicznego dokumentu jest niczym nieuzasadnione. Gdyby więc cudzozie-

²⁵ Zob. postanowienie SN z dnia 8 sierpnia 2003 r., sygn. V CK 6/02 (OSNC z 2004, nr 7-8, poz. 131).

²⁶ Cz a j k o w s k a, [w:] Cz a j k o w s k a, P a c h n i e w s k a, *Prawo o aktach stanu cywilnego*, s. 25. Przykłady zachowania zasady wyłączności dowodowej aktów, zob. W y p y c h, *Charakter prawny transkrypcji*, s. 205.

²⁷ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 1964, nr 43, poz. 296 ze zm.) (dalej cyt. k.p.c.).

miec chciał dowodzić stanu cywilnego, nie musi wszczynać postępowania zmierzającego do „wygenerowania” polskiego aktu, ale może posłużyć się aktem zagranicznym. Ponadto transkrypcja obejmuje tylko te dane, które są wymagane przez prawo polskie, i dotyczy oświadczeń prawnie doniosłych jedynie z punktu widzenia prawa miejsca sporządzenia aktu zagranicznego, np. co do nazwiska małżonków²⁸.

Dokumenty zagraniczne wprowadzane do obrotu prawnego w Polsce mają, zgodnie z art. 1138 k.p.c., taką samą moc dowodową, jak polskie dokumenty urzędowe. Przepis art. 1138 k.p.c., zd. trzecie, przewiduje jednak, by dokument, którego autentyczności strona zaprzeczyła, został uwierzytelniony przez polskie przedstawicielstwo dyplomatyczne lub urząd konsularny. Uwierzytelnienie dokumentu w przypadku odpisów aktów stanu cywilnego ma formę legalizacji skróconej i polega na stwierdzeniu zgodności dokumentu z prawem miejsca wystawienia. Opatrzanie dokumentu pieczęcią o treści: „Stwierdzam zgodność niniejszego dokumentu z prawem miejsca jego wystawienia” obejmuje zarówno poświadczenie formy przedłożonego dokumentu, jak i kompetencje urzędu do jego wydania. Legalizacji dokumentu w przypadkach wątpliwych dokonuje polski urząd konsularny, właściwy terytorialnie ze względu na miejsce wystawienia dokumentu.

W myśl art. 73 ust. 1 p.a.s.c., do polskich ksiąg stanu cywilnego może być wpisany akt stanu cywilnego sporządzony za granicą, w praktyce zaś wpisuje się jego odpis w formie skróconej bądź zupełnej. Można wpisać odpis takiego tylko aktu, który w świetle przepisów danego państwa obcego jest aktem stanu cywilnego, tzn. jest zapisem z zakresu rejestracji zdarzeń naturalnych (jakimi są urodzenie i zgon) i małżeństw, dokonanych przez organ państwowy lub inny upoważniony do prowadzenia tej rejestracji przez prawo danego państwa²⁹.

Należy zauważyć, że przedkładane do transkrypcji dokumenty zazwyczaj nie zawierają pełnych danych wymaganych w polskich księgach stanu cywilnego. Niepełne dane podlegają wpisaniu do polskich ksiąg, jednakże wymagają w późniejszym okresie uzupełnienia zgodnie z art. 36 p.a.s.c. Odpis nie zawierający wszystkich danych ma mniejszą moc dowodową.

Judykatura SN w sprawie mocy dowodowej zagranicznych aktów stanu cywilnego jest niejednolita. W tym miejscu warto przywołać orzeczenie SN

²⁸ M. Albinia k, A. Czajkowska, *Prawo o aktach stanu cywilnego z objaśnieniami*, Toruń 1995, s. 139.

²⁹ Litwin, *Prawo o aktach*, s. 521.

z dnia 12 października 1972 r.³⁰, w którym wyrażono pogląd, że moc dowodowa zagranicznych aktów stanu cywilnego zależy od ich wpisania do polskich ksiąg stanu cywilnego (transkrypcji). W uzasadnieniu tego orzeczenia czytamy, że „akt stanu cywilnego sporządzony za granicą [...] uzyskuje zrównanie pod względem dowodowym z odpowiednim aktem sporządzonym w Polsce [...] przez wpisanie do ksiąg stanu cywilnego odpowiedniego urzędu stanu cywilnego w Polsce, czyli przez tzw. transkrypcję. Zagraniczny akt małżeństwa wpisany do ksiąg polskiego urzędu stanu cywilnego [...] stanowi więc wyłączny dowód m.in. tego, że oświadczenia małżonków o wstąpieniu w związek małżeński zostały złożone przed urzędnikiem stanu cywilnego. Do obalenia tego dowodu niezbędne jest wykazanie niezgodności aktu małżeństwa z prawdą”. Orzeczenie to może wzbudzać zasadnicze wątpliwości. Po pierwsze, odbiera samodzielność dowodową aktom zagranicznym, a skuteczność w świetle prawa polskiego odzyskuje dopiero po transkrypcji. Po drugie, słusznie zarzucono mu, że oświadczenia o wstąpieniu w związek małżeński za granicą nie musi być złożone przed kierownikiem USC. Sąd Najwyższy dokonał swego rodzaju uproszczenia, które nie uwzględnia faktu, iż prawo właściwe do dla oceny formy zawarcia małżeństwa³¹ może przewidywać – fakultatywne lub obligatoryjne – inne skuteczne formy jego zawarcia. Zaproponowano więc w literaturze przedmiotu bardziej poprawne i dokładne stwierdzenie, iż „zagraniczny akt małżeństwa jest dowodem, że wymienione w nim osoby złożyły oświadczenia o wstąpieniu w związek małżeński w sposób odpowiadający prawu miejsca zawarcia małżeństwa i sporządzenia dokumentującego jako aktu”³². Wątpliwości w doktrynie budzi główna teza orzeczenia, która stwierdza, że zagraniczny akt ma moc dowodową dopiero po transkrypcji, tj. z chwilą powstania polskiego aktu stanu cywilnego, który stanowi dowód zdarzeń w nich stwierdzonych. Orzeczenie to odmawia zagranicznemu odpisowi aktu stanu cywilnego mocy dowodowej do momentu transkrypcji, a po jej dokonaniu pełnię mocy przyznaje aktowi polskiemu. Posługiwanie

³⁰ Postanowienie SN z dnia 12 października 1972 r., sygn. II CR 386/72 (OSPIKA 1973, nr 4, poz. 82). Podobnie wyrok SN z 13 czerwca 2000 r., sygn. III CKN 260/00 (OSN 2000, nr 12, poz. 230).

³¹ Zgodnie z art. 15 p.p.m. prawem tym jest prawo państwa, w którym małżeństwo jest zawierane (§ 1), przy czym w przypadku małżeństw zawieranych poza RP wystarczy zachowanie formy przewidzianej przez prawa ojczyście obojga małżonków (§ 2).

³² Tak uważa Wypych (*Charakter prawny transkrypcji*, s. 198).

się więc wypisem zagranicznym, który sam w sobie jest samodzielnym dowodem, traci w tym przypadku jakikolwiek sens³³.

Odmienne stanowisko zajął SN w postanowieniu z dnia 16 marca 2007 r.³⁴, dotyczącym odmówienia przez Sąd Okręgowy mocy dowodowej nietranskrybowanemu aktowi małżeństwa sporządzonemu w Stanach Zjednoczonych. Sąd Najwyższy stwierdził, że zagraniczne akty stanu cywilnego mają na terenie Polski moc dowodową taką samą, jak polskie akty stanu cywilnego. Moc dowodowa zagranicznych aktów stanu cywilnego nie zależy przy tym od ich wpisania do polskich ksiąg stanu cywilnego, tzn. od transkrypcji. Zgodnie bowiem z art. 73 ust. 1 p.a.s.c. akt stanu cywilnego sporządzony za granicą może, lecz nie musi, być wpisany do polskich ksiąg stanu cywilnego. Prawo polskie nie przewiduje zatem obowiązku transkrypcji aktów zagranicznych i nie uzależnia ich skuteczności ani mocy dowodowej na terenie Polski od transkrypcji, nadając im w art. 1138 k.p.c. moc dowodową taką samą, jak aktom polskim.

FAKULTATYWNOŚĆ WPISANIA ZAGRANICZNEGO AKTU STANU CYWILNEGO DO POLSKIEJ KSIĘGI STANU CYWILNEGO

Omawiając kwestię sporządzania aktów stanu cywilnego na podstawie dokumentów zagranicznych należy stwierdzić, że przyjęty w prawie system rejestracji określany jest jako system obligatoryjnych i ciągłych zapisów z dziedziny stanu cywilnego łącznie z danymi charakteryzującymi te zdarzenia, które zaszły na terytorium RP. Obligatoryjny charakter rejestracji zdarzeń wpływających na stan cywilny ma ściśle powiązanie z miejscem zdarzenia, co wiąże się z właściwością miejscową w sprawach rejestracji stanu cywilnego³⁵. Jest to wyraz przyjętej powszechnie na świecie terytorialnej zasady rejestracji. Dla obowiązkowej rejestracji bez znaczenia jest w szczególności miejsce zamieszkania, pobytu czy też obywatelstwo osoby, której akt dotyczy. Prawo polskie nie przewidywało wcześniej i nie przewiduje obecnie obowiązkowego umiejscawiania zagranicznych aktów stanu cywilnego dotyczących

³³ Tamże, s. 199.

³⁴ Postanowienie SN z dnia 16 marca 2007 r., sygn. III CSK 380/06 (LEX nr 457689).

³⁵ Zob. art. 10 ust. 1 oraz art. 12 ust. 1 i 3 p.a.s.c.

obywateli polskich, jak to czyni prawo innych państw³⁶. Gdyby przyjąć obligatoryjność umiejscowienia aktu, to doprowadziłoby to do przełamania zasady wyrażonej w art. 1138 k.p.c., gdyż udowodnienie zdarzeń w nim stwierdzonych bez transkrypcji byłoby niemożliwe. W polskiej praktyce lat sześćdziesiątych ubiegłego wieku spotykamy się z poglądem, że transkrypcja stanowi duże ułatwienie dla osób zainteresowanych z uwagi na możliwość posiłkowania się w przyszłości polskimi dokumentami stanu cywilnego³⁷. Fakultatywność umiejscowienia aktu zagranicznego w polskiej księdze stanu cywilnego – jak pokazuje praktyka – jest pozorna. Dla przykładu można wskazać sprawy, w których umiejscowienie aktu stanu cywilnego w Polsce staje się koniecznością – w odniesieniu do aktu urodzenia w postępowaniu

³⁶ W niektórych publikacjach wskazuje się na konieczność, wręcz obowiązek transkrybowania zagranicznych aktów stanu cywilnego, np. B. J a n o w s k i, *Transkrypcja niemieckich dokumentów stanu cywilnego do polskich ksiąg stanu cywilnego*, „Rejent” 2000, nr 6, s. 57 n. Autor ten stwierdził, że „polskie przepisy od niedawna przewidują obowiązek transkrypcji a fakultatywność wpisu do polskich ksiąg stanu cywilnego zmienia się na obligatoryjność, a przynajmniej podlega ograniczaniu fakultatywności”.

³⁷ Zob. pisma okólne Prezydium Rady Ministrów z dnia 20 listopada 1952 r. (sygn. Sa III A 28/52) i pismo okólne MSW z dnia 12 grudnia 1957 r. (sygn. D III 6/17/57), w których stwierdzano, że „Transkrypcja jest szczególnie dogodna, a nawet niezbędna wówczas, gdy w Polsce dokonano czynności prawnej (np. uznania dziecka) lub wydano orzeczenie (np. decyzją administracyjną o zmianie nazwiska), które wpływają na zmianę istotnych elementów stanu cywilnego i powinny znaleźć odbicie we wzmiankach marginesowych. Umieszczenie tych wzmianek umożliwia wydanie odpisu skróconego w redakcji ostatecznej i zwalnia osobę, której akt dotyczy, od legitymowania się dwoma lub kilku dokumentami, które dopiero łącznie stwierdzają zmieniony stan cywilny”. Jako przykład podał przepisy uchylonego już rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 10 marca 1999 r. w sprawie wzorów oraz trybu wydawania paszportów, dokumentów wymaganych do ich otrzymania, a także trybu postępowania funkcjonariuszy Straży Granicznej w przypadku ujawnienia w czasie kontroli granicznej wad w paszportach (Dz. U. 1999, nr 37, poz. 358 ze zm.), w którym – podobnie jak w obecnie obowiązującym rozporządzeniu MSWiA z dnia 24 sierpnia 2006 r. w sprawie dokumentów paszportowych oraz trybu postępowania w przypadku ujawnienia fałszerstw lub wad w tych dokumentach oraz w sytuacji ich zniszczenia (Dz. U. 2006, nr 152, poz. 1090) – osoba ubiegająca się o wydanie paszportu w kraju składa odpis skrócony aktu urodzenia (w rozporządzeniu z sierpnia dodano zapis: „lub odpis zupełny” aktu urodzenia), w przypadku ubiegania się o wydanie paszportu po raz pierwszy, lub odpis skrócony aktu małżeństwa, jeżeli osoba ubiegająca się o wydanie paszportu zawarła związek małżeński za granicą. Zob. § 3 ust. 1 pkt 4 Rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 24 sierpnia 2006 r. w sprawie dokumentów paszportowych. Chociaż przepis § 3 obowiązującego rozporządzenia nie określa, czy przedkładane odpisy mają być odpisami polskich aktów stanu cywilnego, skonkretyzowanie wymogów następuje w § 5 ust. 2 w brzmieniu: „W szczególnie uzasadnionych przypadkach konsul może przyjąć odpisy zagranicznych aktów stanu cywilnego”. Z przepisu tego wynika pośrednio, że wymienione w § 3 odpisy winny być odpisami polskich akt stanu cywilnego.

o: poświadczenie obywatelstwa polskiego, nadanie obywatelstwa polskiego, uznanie ojcostwa, ustalenie lub zaprzeczenie ojcostwa, wpisanie dziecka do paszportu rodzica, nadanie nr PESEL, zasiłek – tzw. becikowe. Odpowiednio aktu małżeństwa w postępowaniu sądowym o: rozwód, uznanie za skuteczny na terenie RP wyroku rozwodowego wydanego za granicą, separację, alimenty, a także w sprawie złożenia wniosku o wydanie dowodu osobistego (z uwagi na zmianę nazwiska), nowego paszportu (z uwagi na zmianę nazwiska), złożenia wniosku o wydanie prawa jazdy (z uwagi na zmianę nazwiska). Odpis polskiego aktu zgonu jest wymagany w celu uzyskania należności z tytułu ubezpieczeń po osobie zmarłej, w postępowaniu spadkowym czy wymeldowania osoby zmarłej. Należy jeszcze dodać, że katalog spraw, gdzie jest potrzeba posłużenia się krajowym odpisem aktu stanu cywilnego, stale się powiększa. Wpływa na to nasilenie się procesów migracyjnych, i to nie tylko dotyczy emigracji zarobkowej obywateli polskich, ale także wiąże się z napływem obywateli państw byłego ZSRR, którzy czynią starania o legalizację pobytu, składając wnioski o nadanie polskiego obywatelstwa, korzystając m.in. z prawa do repatriacji na podstawie ustawy z dnia 9 listopada 2000 roku o repatriacji³⁸. W praktyce urzędów stanu cywilnego często kierownicy USC spotykają się z występowaniem z wnioskiem o umiejscowienie np. aktu urodzenia dziecka obywateli polskich, urodzonego za granicą, przez dziadków przebywających w kraju. Dziadkowie, a nie rodzice przebywający za granicą, w celu uzyskania polskiego aktu urodzenia występują o transkrybowanie takiego aktu, następnie występują o zameldowanie dziecka na pobyt stały do biura ewidencji ludności, gdzie uzyskują numer PESEL. Po takiej „procedurze” rodzice dziecka występują do polskiej placówki dyplomatycznej w kraju ich przebywania o wydanie dziecku paszportu, który umożliwia przyjazd do Polski, a później z powrotem wyjazd za granicę. Wskazane przepisy nakładają tym samym na osobę zainteresowaną załatwieniem spraw paszportowych i obywatelskich obowiązek przedłożenia organom paszportowym i obywatelskim wraz z wnioskiem m.in. polskich odpisów aktów stanu cywilnego. Obowiązek ten spoczywa na obywatelach polskich ubiegających się o załatwienie spraw paszportowych i obywatelskich zarówno w urzędach w kraju, jak i w polskich urzędach konsularnych za granicą. W konsekwencji wymienione przepisy spowodowały konieczność umiejscawiania obcych odpisów akt stanu cywilnego w polskich urzędach stanu cywilnego każdorazowo, gdy osoba ma

³⁸ Tj. Dz. U. 2004, nr 53, poz. 532.

obcy odpis aktu stanu cywilnego i składa wnioszek o wydanie nowego paszportu np. dla dziecka, wymianę paszportu starego na nowy (w przypadku zawarcia związku małżeńskiego za granicą i zmiany nazwiska).

Z obowiązkiem transkrypcji zagranicznego aktu stanu cywilnego spotykamy się także w judykaturze SN z dnia 13 czerwca 2000 r.³⁹ w sprawie żądania unieważnienia małżeństwa zawartego za granicą. W sentencji wyroku czytamy, że „nie można skutecznie żądać unieważnienia małżeństwa bez uprzedniej transkrypcji zagranicznego aktu stanu cywilnego, stwierdzającego zawarcie tego małżeństwa za granicą”.

WŁAŚCIWOŚĆ MIEJSCOWA URZĘDU STANU CYWILNEGO
DLA WPISANIA ZAGRANICZNEGO AKTU STANU CYWILNEGO
DO POLSKIEJ KSIĘGI STANU CYWILNEGO

Rejestracją stanu cywilnego obejmuje się zdarzenia urodzeń, małżeństw i zgonów, które miały miejsce na obszarze Polski, bez względu na obywatelstwo osób, których zdarzenia dotyczą. Akty stanu cywilnego sporządza się w urzędzie stanu cywilnego, na którego terenie nastąpiły. W ustawie p.a.s.c. ustawodawca przewidział wyjątki od tej zasady; dotyczą one sporządzania aktów urodzeń i zgonów na podstawie protokółów nadesłanych przez polskie konsulatory, kapitanów statków morskich i powietrznych, jak również zawarcia małżeństwa i transkrypcji zagranicznych aktów stanu cywilnego. Przepisy ustawy p.a.s.c. nie uzależniają transkrypcji od obywatelstwa polskiego osoby, której akt dotyczy. Z reguły musi istnieć jedna z dwóch przesłanek odnoszących się do osoby, której akt dotyczy, tj. powinna mieć miejsce zamieszkania w Polsce lub posiadać obywatelstwo polskie. W wyjątkowych wypadkach, np. związanych ze sprawami spadkowymi, może się zdarzyć potrzeba transkrybowania aktu dotyczącego obcokrajowca, który w Polsce nigdy nie zamieszkiwał i aktualnie tu nie przebywa.

Do złożenia wniosku uprawnione są osoby, którym art. 83 ust. 1 p.a.s.c. przyznaje prawo otrzymania odpisów z ksiąg stanu cywilnego, tj. osoby, których stan cywilny został w akcie stwierdzony, ich wstępnego, zstępnego, rodzeństwa, małżonka lub przedstawiciela ustawowego, a także osoby, które wykażą swój interes prawny.

³⁹ Wyrok SN z dnia 13 czerwca 2000 r., sygn. III CKN 260/00 (OSNC 2000, nr 12, poz. 230; Monitor Prawn. 2000, nr 10, s. 616).

Właściwość miejscową w sprawach rejestracji stanu cywilnego w zakresie osób zamieszkałych za granicą, zgodnie z art. 15 p.a.s.c., ustala się na podstawie ostatniego miejsca zamieszkania tej osoby w kraju. W razie braku takiej podstawy lub jeżeli wnioskodawcą jest konsul, czynności tych dokonuje się w urzędzie stanu cywilnego właściwym dla dzielnicy Śródmieście miasta stołecznego Warszawy.

PRZESŁANKI I ZASADY UMIEJSCOWIENIA ZAGRANICZNEGO AKTU STANU CYWILNEGO W POLSCE

Zgodnie art. 73 ust. 1 p.a.s.c. do polskich ksiąg stanu cywilnego może być wpisany akt stanu cywilnego sporządzony za granicą, w praktyce zaś wpisuje się jego odpis w formie skróconej bądź zupełnej. Można wpisać (transkrybować) odpis tylko takiego aktu, który w świetle przepisów danego państwa obcego jest aktem stanu cywilnego. Odpis aktu stanu cywilnego, podlegający transkrypcji w trybie art. 73 ust. 1 p.a.s.c., musi spełniać trzy podstawowe warunki: a) musi być dokumentem oryginalnym⁴⁰, b) powinien być wydany przez organ powołany do wydawania odpisów z aktów stanu cywilnego i mieć w państwie jego wystawienia moc dokumentu urzędowego, c) powinien być odpisem z ksiąg stanu cywilnego⁴¹. Umieszczenie aktu zagranicznego będącego przejawem rejestracji pierwotnej zasadniczo ogranicza możliwość badania przez kierownika USC treści aktu. Jest to – z uwagi na aspekt formalny i techniczny – zabieg trudny do przeprowadzenia, co nie oznacza, że kierownik USC nie jest zobowiązany do dokonania oceny i kontroli przedłożonego mu dokumentu w oparciu o prawo polskie⁴². Z tego punktu widzenia nie mogą być

⁴⁰ Wszelkie odpisy z odpisów stanu cywilnego, fotokopie, fotografie, odbitki itp. mogą być traktowane na równi z oryginalnymi dokumentami, gdy zostały poświadczone przez organ, który przechowuje oryginały ksiąg stanu cywilnego i jest uprawniony do wydawania z nich odpisów, polską placówkę konsularną stwierdzającą, że fotokopie, kserokopie itp. zgodne są z oryginałem i że mają charakter dokumentu urzędowego, wydanego zgodnie z prawem miejsca wystawienia.

⁴¹ A l b i n i a k, C z a j k o w s k a, *Prawo o aktach stanu cywilnego*, s. 135-136.

⁴² Odmienne W o j e w o d a, *Transkrypcja aktu*, s. 1099. Autor ten jednak w dalszej części swoich wywodów podaje przykłady odmowy transkrypcji ze względu na działanie klauzuli porządku publicznego RP, pisząc, że „to właśnie ta konstrukcja – stosowana w drodze analogii – stanowi właściwą podstawę dla ewentualnej odmowy transkrypcji zagranicznego aktu stanu cywilnego z powodów merytorycznych. Jest to naturalnie środek wyjątkowy, a odwołanie się do niego wymaga zaiste skrupulatnej analizy danego stanu faktycznego” – tamże, s. 1114-1115.

transkrybowane dokumenty, m.in. odpis zagranicznego aktu stanu cywilnego, który z technicznego punktu widzenia budzi wątpliwości co do jego autentyczności, akt stanu cywilnego sporządzony za granicą, jeśli akt ten znajduje się w księdze przechowywanej w USC Warszawa-Śródmieście (w archiwum akt tzw. zabużańskich), dokument stwierdzający zawarcie małżeństwa na czas określony (występujący np. w prawie irańskim), wpis w książeczce stanu cywilnego, dokonany przez zagraniczny USC, na podstawie dokumentu sporządzonego w innym USC, akt przewidziany w obcym systemie rejestracji stanu cywilnego, a nie znany prawu polskiemu (np. akty rozwodu), zaświadczenie wydane przez zagraniczne USC, mające charakter informacyjny (mimo zawierania wszystkich elementów odpisu skróconego aktu stanu cywilnego i pomimo że są opatrzone pieczęcią i podpisem stosownego urzędnika stanu cywilnego) także akty małżeństw homoseksualnych i związków partnerskich⁴³. W związku z licznymi wątpliwościami dotyczącymi wydawania przez kierowników USC zaświadczeń o stanie cywilnym dla osób, które zamierzały zawrzeć związek partnerski lub małżeństwo homoseksualne poza granicami RP, MSWiA w swoim piśmie z 13 września 2007 roku⁴⁴ stwierdziło, że polskie prawo nie przewiduje możliwości wydawania zaświadczeń o stanie cywilnym osób. Co prawda zgodnie z art. 218 § 1 k.p.a., gdy osoba ubiega się o zaświadczenie ze względu na swój interes prawny, organ administracji publicznej jest obowiązany wydać zaświadczenie o potwierdzeniu faktów lub stanu prawnego ze swych rejestrów czy ewidencji. Przepis prawny wymaga jednak istnienia interesu prawnego, a skoro ustawodawstwo polskie nie przewiduje związku partnerskiego, to – zdaniem ministerstwa – interes prawny w tym przypadku nie istnieje. Należy także dodać, że przewidziane w art. 71 ust. 1 p.a.s.c. zaświadczenie o zdolności do zawarcia małżeństwa stwierdza, że zgodnie z prawem polskim obywatel polski lub zamieszkały w Polsce cudzoziemiec nie mający obywatelstwa żadnego państwa może zawrzeć małżeństwo. Zaświadczenie, o którym mowa, musi wymieniać osobę, z którą ma być zawarte małżeństwo, gdyż urzędnik SC nie stwierdza zdolności do zawarcia małżeństwa abstrakcyjnie, a jedynie z określoną osobą. Zgodnie z Konstytucją RP i kodeksem rodzinnym i opiekuńczym nie można zawrzeć małżeństwa z osobą tej samej płci. Prawo polskie nie

⁴³ P. K a s p r z y k, *Z problematyki rejestracji instytucjonalnych związków tej samej płci (wybrane zagadnienia)*, [w:] *Z zagadnień prawa rodzinnego i rejestracji stanu cywilnego*, red. H. Cioch, P. Kasprzyk, Lublin 2007, s. 318.

⁴⁴ Pismo Departamentu Spraw Obywatelskich MSWiA z dnia 13 września 2007 r., sygn. DSO-ZSC-6000-58/07.

reguluje związków partnerskich, dlatego polskie USC słusznie nie wydają przedmiotowych zaświadczeń także w odniesieniu do osób chcących zarejestrować takie partnerstwo.

Interesującym przykładem na niemożność dokonania transkrypcji aktu stanu cywilnego jest Szwecja, gdzie nie funkcjonuje rejestracja stanu cywilnego *sensu stricto*. Rejestracji urodzeń, zgonów i zawieranych związków małżeńskich dokonują organy podatkowe, które wystawiają wyciągi z dokonanych wpisów. W sytuacji, gdy wnioskodawca przedstawia polskiemu kierownikowi USC do transkrypcji zaświadczenie wydane przez władze szwedzkie, właściwe byłoby zastosowanie art. 70 p.a.s.c., gdyż nie można w tym wypadku mówić o akcie stanu cywilnego i trudnościach w uzyskaniu odpisu będącego podstawą zastosowania art. 35 p.a.s.c., ale o braku rejestracji zdarzenia, które nastąpiło za granicą, w zagranicznych księgach stanu cywilnego, tj. spełnieniu przesłanek z art. 70 p.a.s.c.⁴⁵

ZASADA WIERNEGO PRZEPISANIA AKTU

Jak zostało to już powiedziane, wpisanie do polskich ksiąg stanu cywilnego zagranicznego aktu stanu cywilnego jest wiernym przepisaniem treści tego aktu, bez możliwości dokonania w nim jakichkolwiek zmian. Jest to jedynie przetransponowanie pod względem językowym i formalnym obcego aktu stanu cywilnego na obowiązujący w Polsce język urzędowy i w obowiązującej formie. Rola natomiast kierownika USC przy dokonywaniu tej czynności jest ograniczona, gdyż nie może dokonać on żadnych zmian w treści zagranicznego dokumentu, nie może również badać prawdziwości zamieszczonych w nim danych⁴⁶. Od 2 stycznia 2008 roku weszło w życie rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 7 grudnia 2007 r.⁴⁷, które uchyliło § 4 rozporządzenia z dnia 25 października 1999

⁴⁵ Por. Pismo Departamentu Spraw Obywatelskich MSWiA z dnia 29 maja 2006 r., sygn. DSO-ZSC-6000-51-579/06.

⁴⁶ Zob. Wyrok WSA w Warszawie z dnia 10 marca 2008 r., sygn. IV SA/Wa 3/08.

⁴⁷ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 7 grudnia 2007 r., zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowych zasad sporządzania aktów stanu cywilnego, sposobu prowadzenia ksiąg stanu cywilnego, ich kontroli, przechowywania i zabezpieczenia oraz wzorów aktów stanu cywilnego, ich odpisów, zaświadczeń i protokołów (Dz. U. 2007, nr 235, poz. 1732).

roku⁴⁸, zawierający m.in. wymogi zachowania rodzaju żeńskiego lub męskiego w zależności od tego, czy nazwisko dotyczy kobiety, czy mężczyzny. Zgodnie z § 4 ust. 4 rozporządzenia, przepis ten stosowało się przy wpisywaniu zagranicznych aktów stanu cywilnego. Uchylony został przepis, który szczegółowo określał pisownię nazwiska m.in. przy wpisywaniu do polskich ksiąg stanu cywilnego zagranicznych aktów dotyczących obywateli polskich. W uzasadnieniu do wprowadzenia tej zmiany Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji stwierdziło, że wpisanie zagranicznego aktu stanu cywilnego do polskich ksiąg stanu cywilnego oznacza wierne przepisanie treści zagranicznego dokumentu, bez możliwości jakiegokolwiek ingerencji, w tym dotyczącej dostosowywania brzmienia nazwisk i imion do zasad polskiej pisowni. Ministerstwo uznało także zapis § 4 ust. 4 przedmiotowego rozporządzenia, który nakazuje przy transkrypcji wpisywanie nazwisk w postaci przymiotnika oraz zakończonych na -ski, -cki, -dzki, z zachowaniem rodzaju żeńskiego, jeśli dotyczy kobiety, oraz męskiego, jeśli dotyczy mężczyzny, za sprzeczny z istotą transkrypcji (określoną w art. 73 ust. 1 p.a.s.c.) oraz za przejaw nieuzasadnionej ingerencji organu administracji publicznej w sferę życia prywatnego i rodzinnego. Kierownikowi USC pozostaje ustalić, czy przedstawiony do transkrypcji dokument ma charakter aktu stanu cywilnego, ale nie bada on merytorycznej strony aktu. Jeżeli jednak akt zawiera wzmiankę marginesową, odtwarzającą czynność bezwzględnie nieważną, akt należy wpisać w całości z uwzględnieniem takiej wzmianki, w takim przypadku musi jednak wystąpić z urzędu do sądu o jej unieważnienie.

Transkrypcja zagranicznego aktu stanu cywilnego do polskich ksiąg stanu cywilnego polega na wiernym powtórzeniu jego treści, co oznacza, że wszystkie dane wnioskodawcy wpisuje się w pisowni takiej, jaka użyta jest w zagranicznym akcie stanu cywilnego, bez stosowania polskich odpowiedników, a w szczególności bez zmiany formy nazwiska noszonego po zawarciu związku małżeńskiego, np. z rodzaju męskiego na żeński⁴⁹. W postanowieniu

⁴⁸ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 25 października 1999 r. w sprawie szczegółowych zasad sporządzania aktów stanu cywilnego, sposobu prowadzenia ksiąg stanu cywilnego, ich kontroli, przechowywania i zabezpieczenia oraz wzorów aktów stanu cywilnego, ich odpisów, zaświadczeń i protokołów (Dz. U. nr 92, poz. 1058).

⁴⁹ W wyroku WSA w Gdańsku z dnia 31 marca 2005 r., sygn. II SA/Gd 1826/03 (ONSA i WSA 2006, nr 1, poz. 24) wyraźnie podkreślono, że w zakresie postępowania określonym w art. 73, ust. 1 p.a.s.c. nie mieści się rozstrzygnięcie o brzmieniu nazwisk podlegających wpisaniu. Sprawa dotyczyła bardzo często spotykanego przypadku pisowni nazwisk: formy męskiej („-ski”) i żeńskiej („-ska”).

z dnia 8 sierpnia 2003 r.⁵⁰ SN stwierdził, że przy wpisywaniu do polskich ksiąg stanu cywilnego aktu małżeństwa sporządzonego za granicą (w Niemczech), na podstawie art. 73 ust. 1 p.a.s.c. niedopuszczalna jest zmiana brzmienia (pisowni) nazwiska małżonków przyjęta w akcie. Obywatelka polska zawarła według prawa niemieckiego małżeństwo z obywatelem niemieckim w Urzędzie Stanu Cywilnego miasta F. w Niemczech i przyjęła nazwisko męża „O...cki”. Urząd Stanu Cywilnego w W. dokonał transkrypcji aktu tego małżeństwa i wpisał jako nazwisko żony „O...cka”. Wnioskodawczyni wystąpiła z wnioskiem o sprostowanie aktu małżeństwa sporządzonego w Urzędzie Stanu Cywilnego w W. przez zastąpienie jej nazwiska „O...cka” nazwiskiem „O...cki”. Zdaniem sądu, sporządzony przez Urząd Stanu Cywilnego w W. akt stanowiący transkrypcję niemieckiego aktu małżeństwa wnioskodawczyni jest błędnie zredagowany w rozumieniu art. 31 p.a.s.c., gdyż przytacza nazwisko wnioskodawczyni niezgodnie z jego brzmieniem zawartym w akcie zagranicznym. Zdaniem sądu przyjęcie przez wnioskodawczynię nazwiska męża „O...cki” jest zgodne zarówno z prawem niemieckim, jak i z prawem polskim. Sąd, wyjaśniając natomiast, czym jest transkrypcja przedmiotowego aktu małżeństwa, stwierdził, że nie jest to rejestracja zdarzenia zawarcia małżeństwa, lecz jedynie odzwierciedlenie zapisów tego aktu w polskiej księdze stanu cywilnego. Tak więc transkrypcja powinna odpowiadać treści zagranicznego aktu małżeństwa przy zastosowaniu wymagań przewidzianych przez prawo polskie dla danego rodzaju aktu stanu cywilnego, w przedmiotowym wypadku – aktu małżeństwa oraz języka polskiego (art. 4 pkt. 5 i art. 5 ust. 1 ustawy z dnia 7 października 1999 r. o języku polskim)⁵¹.

Transkrypcji podlegają nazwiska i imiona wpisane do zagranicznych ksiąg bez polskich znaków diaktrycznych, chociaż w rzeczywistości je zawierają (np. Bożena Glabcinska zamiast Bożena Głabcieńska). Dopiero wniosek zainteresowanej strony oraz przedłożenie dokumentów stanu cywilnego, z których wynika poprawne brzmienie imienia i nazwiska, umożliwia kierownikowi USC, który transkrybował zagraniczny odpis, dokonanie sprostowania treści aktu na podstawie art. 28 p.a.s.c. i wydanie odpisu z poprawną pisownią,

⁵⁰ Syg. VCK 6/02 („Jurysta” 2004, nr 4, s. 39).

⁵¹ Dz. U. 1999, nr 90, poz. 999 ze zm. Szerzej na temat nazwisk w kontekście transkrypcji aktu stanu cywilnego zob. P. K a s p r z y k, *Problematyka używania imienia i nazwiska oraz jego zmiany w aspekcie migracji obywateli polskich*, [w:] *Prawnorodzinne i społeczne konsekwencje migracji zarobkowej. Wybrane zagadnienia*, red. S. L. Stadniczeńko, M. Gołown-Hudała, A. Wilk, Opole 2009, s. 60 n.

uwzględniającą polskie znaki diakrytyczne. W przypadku umiejscawiania aktu urodzenia dziecka z imieniem lub nazwiskiem nie zawierającym polskich znaków, sprostowanie następuje po przedłożeniu wraz z wnioskiem polskiego odpisu aktu małżeństwa rodziców lub, o ile jest to konieczne, również odpisów ich aktów urodzenia. Gdy transkrybowany został odpis aktu małżeństwa, sprostowania dokonuje się na podstawie polskiego odpisu aktu urodzenia małżonka. Gdyby nie sprostowano pisowni nazwiska w akcie, doszłoby do kuriozalnej sytuacji, gdy faktycznie jedna i ta sama osoba miałaby dwa odpisy polskich aktów stanu cywilnego (np. aktu urodzenia i małżeństwa), wydane przez ten sam urząd stanu cywilnego na jedno – w różny sposób pisane – nazwisko, bez dokonywania jego zmiany w drodze urzędowej⁵².

W razie rozbieżności decyduje pisownia użyta w obcych aktach stanu cywilnego. W przypadku alfabetu danego języka, nie opartego na alfabecie łacińskim (niektóre kraje słowiańskie, języki Bliskiego i Dalekiego Wschodu), za miarodajną należy uważać pisownię w paszporcie. Wyjątkiem będzie transkrypcja nazwisk obywateli dawnego Związku Radzieckiego i innych państw słowiańskich, gdyż z uwagi na pokrewieństwo językowe transkrypcja fonetyczna użyta w paszporcie nie może być uznana za miarodajną. Zasada transkrypcji literalnej rozciąga się i na wszelkie osobliwości alfabetu danego narodu, np. kółka nad literami w języku szwedzkim, wężyki w hiszpańskim⁵³.

UZUPEŁNIENIE AKTU TRANSKRYBOWANEGO PRZY UMIEJSCOWIENIU AKTU STANU CYWILNEGO

Wpisowi podlegają tylko te dane, które przewiduje polski akt stanu cywilnego. Transkrypcja obejmuje dane wymagane przez prawo polskie, a ponadto dotyczy oświadczeń prawnie doniosłych z punktu widzenia prawa miejsca sporządzenia aktu zagranicznego, np. co do nazwiska małżonków i dzieci zrodzonych z tego małżeństwa. Często zdarza się, że w odpisach aktów zagranicznych brak jest adnotacji o nazwiskach małżonków i dzieci.

Jeżeli umiejscawiany akt zagraniczny nie zawiera pełnych danych przewidzianych w polskim akcie, powinien być uzupełniony w trybie art. 36 p.a.s.c.

⁵² Złożoność tego problemu powoduje niekiedy powstanie konfliktów przy rozpatrywaniu wniosków o transkrypcje. Szerzej na ten temat zob. T. B r z ó z k a, *Nazwisko po zawarciu małżeństwa w Niemczech*, „TECHNIKA i USC” 2005, nr 4, s. 4.

⁵³ L i t w i n, *Prawo o aktach*, s. 73.

Uzupełnienia aktu dokonuje się w formie decyzji⁵⁴, a także na wniosek osoby uprawnionej lub z urzędu. Do wniosku o uzupełnienie dołącza się odpisy zupełne aktów, które stanowiły podstawę sporządzenia aktu uzupełnianego, a więc: akt urodzenia uzupełnia się na podstawie aktu małżeństwa rodziców urodzonego, a w przypadku dziecka nie pochodzącego z małżeństwa – na podstawie aktów urodzenia matki lub ojca; jeśli dziecko zostało uznane, akt małżeństwa uzupełnia się na podstawie aktów urodzenia zawierających małżeństwo; akt zgonu uzupełnia się na podstawie aktu małżeństwa lub aktu urodzenia zmarłego, w zależności od tego, czy zmarły pozostawał w związku małżeńskim. Nie wydaje się decyzji na podstawie art. 36 p.a.s.c., jeżeli m.in. uzupełnienie aktu należy do właściwości sądu czy też kierownik USC (w trybie art. 50 ust. 2 p.a.s.c.) z urzędu wpisuje imię dziecka do aktu urodzenia.

Po dokonaniu transkrypcji aktu stanu cywilnego kierownik USC jest zobowiązany (na podstawie art. 22 p.a.s.c.) wykonać stosowne czynności w celu przygotowania aktu stanu cywilnego o pełnej mocy dowodowej. O takiej konieczności należy informować przede wszystkim wnioskodawców. W szczególnych przypadkach należy wszczynać z urzędu postępowanie o sprostowanie lub uzupełnienie aktu w sytuacji, gdy strona nie doprecyzowała takiego żądania w swoim wniosku o transkrypcję. O wszczęciu postępowania z urzędu, zgodnie z art. 61 § 4 k.p.a., należy zawiadomić wszystkie strony postępowania. Przyjmuje się, że decyzje wydawane w trybie art. 28 i 36 p.a.s.c. są wydawane na wniosek strony. Wiąże się to z faktem, iż p.a.s.c. nie zawiera żadnego przepisu zobowiązującego kierownika USC do działania z urzędu w sprawie prostowania czy uzupełnienia aktu transkrybowanego, i zawierać nie może, skoro w art. 73 p.a.s.c. jest mowa jedynie o możliwości

⁵⁴ W tej sprawie zarysowały się przynajmniej dwa różne podejścia. Według jednego decyzja powinna od razu regulować wszystkie możliwe zagadnienia, jeżeli oczywiście jest to możliwe, a akt ze „szczątkową” ilością danych w ogóle nie powinien być wpisywany do polskiej księgi – zob. M. S t r z a ł k o w s k i, *Kilka uwag o wpisywaniu zagranicznych aktów stanu cywilnego*, „TECHNIKA i USC” 2003, nr 1, s. 3. Drugi pogląd zakłada, że przy wydaniu jednej decyzji na podstawie art. art. 73, 28 i 36 p.a.s.c. prostowany czy uzupełniany byłby akt zagraniczny, gdyż w transkrybowanej pierwotnej treści aktu polskiego uwzględnione byłyby wszystkie zmiany, których nie ma w zagranicznym akcie stanu cywilnego. A jak wcześniej wskazano, transkrypcja polega na wpisaniu do ksiąg stanu cywilnego „wiernej” treści zagranicznych aktów stanu cywilnego. Ponadto – według tego poglądu – kierownik USC nie powinien odmawiać wpisania zagranicznego aktu zawierającego niepełne dane – zob. H. Chwyc – odpowiedź na artykuł: S t r z a ł k o w s k i, *Kilka uwag*.

transkrypcji⁵⁵. W praktyce urzędy stanu cywilnego stosują zamieszczanie w formularzach podań o dokonanie transkrypcji informacji dla wnioskodawców o konieczności uzupełnienia transkrybowanego aktu danymi wymaganymi przez prawo polskie⁵⁶.

Wśród zagranicznych aktów urodzenia przedkładanych do transkrypcji do polskich urzędów stanu cywilnego większość jest „uboga”, jeśli chodzi o zakres danych w nich zawartych. Zdarzają się akty, w których jako miejsce urodzenia podana jest tylko nazwa szpitala; najczęściej jednak podawana jest miejscowość siedziby tego szpitala. Często brak jest czy to nazwisk, czy nazwisk rodowych rodziców urodzonego dziecka, jak również danych rodziców dotyczących ich daty i miejsca urodzenia. W dokumentach amerykańskich i brytyjskich jako miejsce urodzenia rodziców podaje się kraj urodzenia, a nie miejscowość. Wśród danych nie mających odzwierciedlenia w polskich aktach stanu cywilnego można podać przykład aktów brytyjskich, gdzie zamieszcza się zawody rodziców.

Sprawa wpisywania miejsca urodzenia dziecka w transkrybowanych brytyjskich aktach urodzenia została poruszona w piśmie MSWiA z dnia 27 maja 2008 roku⁵⁷, w którym stwierdzono, że w sytuacji, gdy w akcie stanu cywilnego jako miejsce urodzenia wpisana jest nazwa dzielnicy miasta, hrabstwa bądź nazwa szpitala, ale z jego treści można ustalić nazwę miejscowości, w której dziecko się urodziło, to w polskim akcie urodzenia należy ją wpisać. Zgodnie z informacjami z Konsulatu Generalnego RP w Londynie powyższe dane można wywieść z brytyjskiego aktu urodzenia, który w części nagłówkowej zawiera wskazanie okręgu rejestracyjnego oraz nazwę jednostki administracyjnej. Wobec powyższego, MSWiA uznało, że łączne odczytanie rubryki brytyjskiego aktu „miejsce urodzenia” oraz części nagłówkowej pozwala na ustalenie miejsca urodzenia, rozumianej w polskich dokumentach urzędowych jako nazwa miejscowości. Natomiast gdy nie jest możliwe ustale-

⁵⁵ Por. K. G ł a d y c h, *Sporządzanie aktów stanu cywilnego na podstawie dokumentów zagranicznych*, „TECHNIKA i USC” 2003, nr 4, s. 4.

⁵⁶ Transkrybowane akty urodzenia są w trybie art. 36 p.a.s.c. uzupełniane zazwyczaj danymi dotyczącymi rodziców, tj. ich nazwiskami rodowymi, datami urodzenia, miejscami urodzenia. Transkrybowane akty małżeństw – danymi dotyczącymi małżonków i ich rodziców, tj. nazwiskami rodowymi małżonków i ich rodziców, datami urodzeń małżonków, miejscami urodzeń małżonków, imionami rodziców. Transkrybowane akty zgonu uzupełniane są danymi dotyczącymi zmarłego, tj. nazwiskiem rodowym, danymi współmałżonka, danymi rodziców.

⁵⁷ Pismo Departamentu Spraw Obywatelskich MSWiA z dnia 27 maja 2008 r., sygn. DSO-WSC-6000-58/08.

nie powyższych danych oraz mając na uwadze, że polskie prawo posługuje się terminem „miejsce urodzenia” a nie „miejscowość”, należy wiernie przepisać treść zagranicznego aktu urodzenia do polskich ksiąg, ale przy tym poinformować wnioskodawców o negatywnych konsekwencjach, jakie niedokładny wpis miejsca urodzenia może wywołać np. w postępowaniu o wydanie dowodu osobistego czy paszportu. W takim przypadku MSWiA uważa za zasadne sprostowanie przez kierownika USC takiego aktu na podstawie zaświadczenia polskiej placówki konsularnej w Wielkiej Brytanii, stwierdzającego, że urodzenie dziecka miało miejsce w konkretnej miejscowości.

Pewnym ułatwieniem przy dokonywaniu transkrypcji aktu stanu cywilnego jest posłużenie się wielojęzycznym odpisem aktu stanu cywilnego wydawanego na podstawie konwencji MKSC nr 16⁵⁸ dotyczącej wydawania wielojęzycznych odpisów skróconych aktów stanu cywilnego. Od osoby mającej taki odpis – urodzenia, małżeństwa lub zgonu – nie jest wymagane na terytorium państw-stron Konwencji tłumaczenie takich dokumentów. Niestety odpisy te zawierają małą ilość danych, a poza tym nie wszystkie uwzględniają język polski w wydawanych odpisach przez inne Państwa. Nie oznacza to jednak, że tak wydane odpisy nie mogą korzystać na terytorium RP z wszelkich ułatwień, jakie są związane z drukami wielojęzycznymi⁵⁹.

SAMODZIELNOŚĆ TRANSKRYBOWANEGO AKTU STANU CYWILNEGO

Wskutek umiejscowienia aktu zagranicznego w polskiej księdze stanu cywilnego zostaje sporządzony polski akt stanu cywilnego, obejmujący zdarzenie, które zostało już stwierdzone zagranicznym aktem. Powstały w ten sposób polski akt stanu cywilnego jest aktem całkowicie niezależnym od

⁵⁸ Konwencja MKSC nr 16, dotycząca wydawania wielojęzycznych odpisów skróconych aktu stanu cywilnego, sporządzona w Wiedniu dnia 8 września 1976 r. (Dz. U. 2004, nr 166, poz. 1735), na terytorium RP weszła w życie dnia 1 listopada 2003 r. Stosując Konwencję nr 16 należy zwracać szczególną uwagę na uprzednie ustalenie, które państwa są ich stronami, gdyż wielojęzyczne odpisy skróconych aktów stanu cywilnego mają ograniczony zasięg obiegu i nie mają charakteru dokumentu urzędowego w innych państwach nie będących stroną konwencji MKSC nr 16, zaś obowiązek informacji jest ograniczony do państw, które ratyfikowały konwencję MKSC nr 3 i Konwencję Wiedeńską – por. Pismo Departamentu Spraw Obywatelskich MSWiA z dnia 29 grudnia 2006 r., sygn. DSO-ZSC-6001-24-25/06/KA.

⁵⁹ Pismo Departamentu Spraw Obywatelskich MSWiA z dnia 11 czerwca 2007 r., sygn. DSO-ZSC-6001-16/07.

swego źródłowego, zagranicznego aktu, a jego byt prawny jest samodzielny i oderwany od dalszych losów zagranicznego aktu stanu cywilnego – aktu źródłowego – na podstawie którego został sporządzony akt krajowy. Podlega on sprostowaniu, uzupełnieniu, unieważnieniu w trybie i na zasadach właściwych dla wszystkich aktów stanu cywilnego, określonych w IV rozdziale p.a.s.c. O samodzielności aktu sporządzonego w wyniku transkrypcji wypowiedział się Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 5 listopada 1980 roku⁶⁰. W uzasadnieniu wyroku stwierdził m.in., że „przez wpisanie aktu zagranicznego do ksiąg urzędu stanu cywilnego – do aktu w księgach wpisanego mają zastosowanie przepisy prawa o aktach stanu cywilnego, dotyczące jego mocy dowodowej, unieważnienia i prostowania na równi z aktami bezpośrednio w księgach – w trybie zwykłym – sporządzonymi. [...] Akt ten bowiem, tak wpisany, jest odtąd samodzielnym aktem stanu cywilnego, oderwanym od aktu, na którym został oparty”. Pogląd ten był wyrażony pod rządami poprzednio obowiązującego dekretu z dnia 8 czerwca 1955 roku, ale zachowuje pełną aktualność także w obecnym stanie prawnym ustawy p.a.s.c.).

Poważnym mankamentem jest jednak to, że umiejscowiony akt, po wpisaniu go do polskich ksiąg stanu cywilnego, jest „martwy”, tzn. że urzędy stanu cywilnego miejsca sporządzenia aktu pierwotnego i transkrybowanego wzajemnie nie przekazują danych aktualizujących. Tymczasem – zgodnie z Konwencją MKSC nr 3 sporządzoną w Stambule dnia 4 września 1958 r.⁶¹ – każdy urzędnik stanu cywilnego wykonujący swoje funkcje na terytorium Umawiających się Państw, jeśli sporządza lub dokonuje transkrypcji aktu małżeństwa lub zgonu, powinien powiadomić o tym urzędnika stanu cywilnego miejsca urodzenia każdego z małżonków lub zmarłego, jeśli miejsce to znajduje się na terytorium innego z Umawiających się Państw. Powiadomienie sporządza się zgodnie ze wzorami, stanowiącymi załącznik do niniejszej konwencji, oraz przesyła się, drogą pocztową, bezpośrednio do urzędnika stanu cywilnego, dla którego jest przeznaczone, w ciągu ośmiu dni od dnia sporządzenia aktu lub jego transkrypcji. Dodatkowy obowiązek informowania wynika z Konwencji Wiedeńskiej z dnia 24 kwietnia 1963 r.⁶², która w art. 37 stanowi, że jeżeli właściwe władze państwa przyjmującego mają odpo-

⁶⁰ Zob. uchwała SN z dnia 5 listopada 1980 r., sygn. III CZP 56/80 (OSNCP 1981, nr 5, poz. 72).

⁶¹ Konwencja MKSC nr 3, dotycząca międzynarodowej wymiany informacji z zakresu stanu cywilnego, sporządzona w Stambule dnia 3 września 1958 r. (Dz. U. 2003, nr 172, poz. 1667).

⁶² Konwencja Wiedeńska o stosunkach konsularnych.

wiednie informacje, są obowiązane, w razie zgonu obywatela państwa wysyłającego, niezwłocznie zawiadomić o tym urząd konsularny, w którego okręgu nastąpił zgon.

POSTĘPOWANIE W ZAKRESIE UMIEJSCOWIENIA ZAGRANICZNEGO AKTU STANU CYWILNEGO

Procedura umiejscowienia zagranicznego aktu stanu cywilnego składa się z kilku etapów i w zależności od kraju pochodzenia tego aktu może się nieznacznie różnić. Pierwszym etapem jest uzyskanie zagranicznego odpisu aktu stanu cywilnego⁶³, kolejnym – legalizacja odpisu aktu przez konsula polskiego za granicą albo niekiedy uzyskanie *apostille*⁶⁴. Co do niektórych państw, MSWiA zaleca żądanie legalizacji⁶⁵, z uwagi na wykorzystywanie przez obywateli, np. państw azjatyckich, zwłaszcza obywateli Pakistanu, instytucji zawierania związków małżeńskich z obywatelami polskimi do otrzymania przez cudzoziemców wizy, która uprawnia do podróżowania na obszarze strefy Schengen. Częstość są to małżeństwa zawierane przez Internet lub w trakcie pobytu obywateli polskich za granicą, z osobami wcześniej nieznanymi. W tej sytuacji MSWiA zaleca, aby każdorazowo żądać legalizacji dokumentu przez Ambasadę RP w Islamabadzie.

⁶³ Jakie dokumenty wraz z odpisem zagranicznego aktu stanu cywilnego należy przedkładać do transkrypcji, gdy kraj, w którym został sporządzony akt stanu cywilnego, jest stroną konwencji haskiej z dnia 5 października 1961 roku, podaje Departament Spraw Obywatelskich MSWiA w piśmie z 24 listopada 2006 r., sygn. DSO-ZSC-6001-16/06.

⁶⁴ Określenie „apostil” (z franc. „apostille”). Jest to poświadczenie dokumentu sporządzonego w jednym państwie (np. odpisu aktu stanu cywilnego) umożliwiające legalne użycie go w innym państwie. Niektóre państwa w drodze umów międzynarodowych zniosły wymóg legalizacji lub dodatkowych poświadczeń w stosunku do niektórych typów dokumentów, np. międzynarodowe odpisy akt stanu cywilnego są ważne we wszystkich krajach, które ratyfikowały konwencję MKSC nr 17 w sprawie zwolnienia od legalizacji niektórych aktów i dokumentów, sporządzona w Atenach dnia 15 września 1977 r. (Dz. U. 2003, nr 148, poz. 1446). W stosunku do Rzeczypospolitej Polskiej powyższa konwencja, zgodnie z jej artykułem 8, weszła w życie 1 czerwca 2003 r. Zob. Oświadczenie z dnia 9 maja 2003 r. w sprawie mocy obowiązującej konwencji nr 17 w sprawie zwolnienia od legalizacji niektórych aktów i dokumentów, sporządzonej w Atenach dnia 15 września 1977 r. (Dz. U. 2003, nr 148, poz. 1447). Zasady używania „apostilli” reguluje konwencja haska z 5 października 1961 r., znosząca wymóg legalizacji zagranicznych dokumentów urzędowych przez placówki dyplomatyczne lub urzędy konsularne, ratyfikowana między innymi przez Polskę.

⁶⁵ Pismo Departamentu Spraw Obywatelskich MSWiA z dnia 4 sierpnia 2008 r., sygn. DSO-ZSC-6000-82/08.

Istotną sprawą w postępowaniu o wpisanie aktu zagranicznego jest tłumaczenie przez tłumacza przysięgłego na język polski aktu pierwotnego, a następnie złożenie odpowiedniego wniosku do właściwego USC wraz z dowodem uiszczenia opłaty skarbowej⁶⁶. Kolejnym etapem postępowania jest sporządzenie przez właściwy polski urząd stanu cywilnego polskiego aktu stanu cywilnego na podstawie zagranicznego aktu stanu cywilnego⁶⁷ oraz wydanie trzech egzemplarzy skróconych odpisów polskiego aktu stanu cywilnego.

Transkrypcji aktów stanu cywilnego dokonuje się poprzez wydanie decyzji administracyjnej w toku postępowania administracyjnego przeprowadzonego przed organami administracji publicznej w należących do właściwości tych

⁶⁶ W piśmie MSWiA z 18 maja 2006 r., sygn. DSO-ZSC-6001-8a-760/06, wskazano na dokumenty potrzebne do transkrypcji oraz wyjaśniono, że żądanie dodatkowych, a nie wymaganych przez prawo dokumentów jest bezzasadne. Do transkrypcji zagranicznego aktu małżeństwa, ze wzmianką np. o śmierci jednego z małżonków, musi być dołączone orzeczenie polskiego sądu o uznaniu orzeczenia organu państwa obcego o uznaniu za zmarłego lub stwierdzenia zgonu.

⁶⁷ W piśmie Departamentu Rejestrów Państwowych MSWiA z dnia 27 stycznia 2006 r., sygn. DRP-ZEL-610-1-161/06, przekazano informacje, że w przypadku wpisania zagranicznego aktu urodzenia do polskich ksiąg nie stosuje się zasady automatycznego przesyłania odpisu aktu do ewidencji ludności organu gminy właściwego ze względu na miejsce pobytu stałego matki lub z tego z rodziców, u którego dziecko przebywa, celem zameldowania dziecka na pobyt stały. Zasady meldunkowe osób urodzonych za granicą zawarte są również w piśmie MSWiA z 19 września 2008 r., sygn. DSO/ZOA-0770-35/08, w którym przypomniano, że art. 14, ust. 2 p.a.s.c. nie dotyczy dzieci urodzonych poza terytorium RP, których akty urodzenia zostały umiejscowione w polskich księgach stanu cywilnego. Temat nieprawidłowego, niezgodnego z prawem zameldowania dzieci urodzonych za granicą zawarty jest także w piśmie Departamentu Spraw Obywatelskich MSWiA z 22 grudnia 2008 r., sygn. DSO/ZOA-0770-41(2)/08. Ponadto w piśmie tym stwierdzono, że w licznych przypadkach odpisy aktów stanu cywilnego przekazywane przez kierowników USC do aktualizacji zbiorów meldunkowych i do nadania numeru PESEL nie zawierają danych wymaganych przez p.a.s.c. Dotyczy to przede wszystkim zagranicznych aktów małżeństw, umiejscowionych w polskich księgach, w których brak jest danych rodziców, oraz aktów urodzeń, w których brak jest danych ojca. Zwrócono także uwagę na to, że po dokonaniu transkrypcji aktu stanu cywilnego kierownik USC, zgodnie z art. 22 p.a.s.c., obowiązany jest dokonać stosownych czynności, w celu stworzenia aktu stanu cywilnego o pełnej mocy dowodowej. Zagadnienie to poruszone zostało także w innym piśmie Departamentu Spraw Obywatelskich MSWiA z dnia 27 kwietnia 2007 r., sygn. DSO-ZSC-6000-34/07, w którym stwierdzono, że należy każdorazowo wszczynać z urzędu postępowanie o sprostowanie lub uzupełnienie aktu w sytuacji, gdy strona nie doprecyzowała takiego żądania w swoim wniosku o transkrypcję, a taka konieczność zachodzi. O wszczęciu postępowania z urzędu, zgodnie z art. 61 § 4 k.p.a., należy zawiadomić wszystkie strony postępowania.

organów sprawach indywidualnych rozstrzyganych w drodze decyzji administracyjnych⁶⁸.

Moim zdaniem w zakresie transkrypcji zagranicznych aktów stanu cywilnego błędna jest praktyka wydania decyzji administracyjnej w tych sprawach, z uwagi na brak podstawy prawnej jej wydania. Jedynie w załączniku do ustawy o opłacie skarbowej znajdujemy sformułowanie odnoszące się do przedmiotu opłaty: „Decyzja o wpisaniu do polskich ksiąg stanu cywilnego treści aktu stanu cywilnego sporządzonego za granicą”⁶⁹. Poza tym w literaturze przedmiotu, a także w opiniach przesyłanych przez MSWiA, prezentowany jest pogląd o konieczności dokonania transkrypcji w formie decyzji⁷⁰.

Kierownik USC sporządza decyzję o transkrypcji zagranicznego aktu stanu cywilnego w trzech egzemplarzach. Oryginał otrzymuje strona, a jedną kopię włącza się – wraz z wnioskiem i załączonymi dokumentami – do akt zbiorowych pod numer, jaki ma akt stanu cywilnego. Drugą kopię wkłada się – zgodnie z załącznikiem nr 4 rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 22 grudnia 1999 r.⁷¹ – do teczki spraw „Wpisywanie treści zagranicznych aktów stanu cywilnego do polskich ksiąg stanu cywilnego”. Odpis aktu wpisany do ksiąg miejscowych należy zawsze złożyć do akt zbiorowych. Dokład-

⁶⁸ Zob. art. 1 pkt. 1 ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego (tj. Dz. U. 2000, nr 98, poz. 1071 ze zm.). W sprawie wydawania decyzji administracyjnych z zakresu rejestracji stanu cywilnego wypowiadały się niejednokrotnie sądy administracyjne. W jednym z wyroków Naczelny Sąd Administracyjny w Warszawie stwierdził, że: „Dekret z dnia 8 czerwca 1955 r. [...] nie określa formy, w jakiej organ administracji państwowej wyraża odmowę dokonania wpisu w akcie stanu cywilnego, jeżeli zostanie stwierdzone, że oświadczenie złożone do wpisu nie jest zgodne ze stanem faktycznym lub gdy treść żądania co do treści wpisu wykracza poza zakres danych, jakie dekret ten przewiduje dla tego rodzaju aktów. Należy zatem przyjąć, że – bez względu na przyczynę – odmowa powinna być wyrażona w formie decyzji administracyjnej” – zob. wyrok NSA w Warszawie z dnia 25 lutego 1983 r., sygn. II SA 2083/82 (ONSA 1983, nr 1, poz. 14). Bez względu na przyczynę, dla której kierownik urzędu stanu cywilnego odmawia dokonania w aktach stanu cywilnego żadanego wpisu, powinien uczynić to – zdaniem sądu – w formie decyzji administracyjnej. Jest to bowiem negatywne rozstrzygnięcie w sprawie administracyjnej, o której załatwienie zwróciła się strona mająca w tym interes prawny. Taka forma załatwienia, umożliwiająca instancyjną oraz pozainstancyjną kontrolę zgodności rozstrzygnięcia z prawem, w najlepszy sposób chroni zarówno interes społeczny, jak i interes indywidualny strony.

⁶⁹ Zob. część I, poz. 3 załącznika do ustawy o opłacie skarbowej.

⁷⁰ A l b i n i a k, C z a j k o w s k a, *Prawo o aktach stanu cywilnego*, s. 28.

⁷¹ Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 22 grudnia 1999 r. w sprawie instrukcji kancelaryjnej dla organów gmin i związków międzygminnych (Dz. U. nr 112, poz. 1319 ze zm.).

ne wyjaśnienia dotyczące postępowania przy przechowywaniu dokumentów stanowiących podstawę wydania decyzji, m.in. transkrypcji, zawarte są w piśmie Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji z 17 czerwca 2008 r.⁷² Wskazano w nim konieczność umieszczania akt sprawy w aktach zbiorowych, mających kategorię archiwalną „A”, która daje gwarancję ich wieczystego przechowywania i tym samym umożliwia potwierdzenie poprawności zapisu w księdze również po upływie czasu wyznaczonego kategorią archiwalną poszczególnych decyzji (w sprawie sprostowania lub uzupełniania aktów stanu cywilnego, o wpisaniu zagranicznych aktów stanu cywilnego itp.). Ma to szczególne znaczenie przy postępowaniu i wydawaniu decyzji np. w sprawach sprostowania i uzupełniania aktów stanu cywilnego, mających kategorię archiwalną B-5. Mimo że dokumenty są gromadzone w teczce dotyczącej spraw z zakresu wpisywania zagranicznych aktów stanu cywilnego do polskich ksiąg stanu cywilnego, mającej kategorię archiwalną A, bardziej logiczne jest przechowywanie tych dokumentów w aktach zbiorowych niż w oddzielnej teczce.

Najważniejszy wniosek *de lege ferenda*, jaki nasuwa się w tym miejscu, to zmiana postępowania kierowników USC, tak aby umiejscowienie aktu zagranicznego odbywało się bez wydania decyzji administracyjnej. Samo wydanie aktu transkrybowanego kończy postępowanie w tej sprawie.

*

W niniejszym artykule został zarysowany problem sporządzania aktów stanu cywilnego na podstawie dokumentów zagranicznych, ze szczególnym uwzględnieniem kwestii transkrypcji aktu stanu cywilnego i jej roli na gruncie prawa polskiego. Z pewnością w dalszym ciągu pozostaną wątpliwości w zakresie konieczności wpisywania do polskich ksiąg stanu cywilnego aktów zagranicznych. Nadal aktualne pozostają pytania: czy nie wystarczy w obrocie prawnym pierwszy – źródłowy akt stanu cywilnego? czy jest konieczne tworzenie drugiego aktu stanu cywilnego – rejestrującego to samo zdarzenie? Wydaje się, że w ramach Unii Europejskiej możliwe jest podjęcie wspólnych działań, aby instytucję umiejscowienia aktu stanu cywilnego

⁷² Pismo Departamentu Spraw Obywatelskich MSWiA z dnia 17 czerwca 2008 r., sygn. DSO-WSC-6000-62/08.

wyeliminować⁷³. W przyszłości, kiedy zostanie wprowadzony w Polsce centralny rejestr stanu cywilnego w ramach projektu projektu pl.ID – polska ID, którego przedmiotem jest m.in. przebudowa istniejących (PESEL, OEW i UDO) oraz stworzenie nowych (CROASC) rejestrów⁷⁴ i ich integracja z podobnym system lub systemami funkcjonującymi lub będącymi w trakcie realizacji w krajach europejskich, będzie można zrezygnować z transkrypcji. Poza tym bardzo ważnym elementem, wpływającym na obrót prawny z zagranicą w zakresie stanu cywilnego, było powołanie w 1999 r. uchwałą Rady Ministrów Sekcji Polskiej Międzynarodowej Komisji Stanu Cywilnego, które zaowocowało ratyfikacją przez Polskę trzech Konwencji MKSC – nr 3, 16 i 17, które w znaczny sposób ułatwiają ochronę interesów polskich obywateli w zakresie sporządzania aktów stanu cywilnego. Ratyfikowanie przez Polskę tych konwencji to dobry kierunek w dostosowywaniu polskiego prawa do międzynarodowych norm, które w znaczny sposób poprawiają obieg dokumentów.

Odpowiedź na pytanie, w którym kierunku zdąża nasz ustawodawca w tym zakresie, dają prace legislacyjne Rady Ministrów nad projektem nowej ustawy, która zastąpiłaby dotychczasowe prawo o aktach stanu cywilnego. W przedstawionych tezach do tego projektu Stowarzyszenie Urzędników Stanu Cywilnego RP proponuje utworzenie odrębnego rozdziału regulującego to zagadnienie. W zakresie odtworzenia i transkrypcji aktu (obecnie art. 35 i 73 p.a.s.c.) wskazuje się na potrzebę uregulowania tych spraw jednym przepisem oraz dążenia do jak największego uproszczenia związanej z nimi procedury.

⁷³ Pewne prace zostały podjęte. Szczegółowe tezy zostały ujęte w Zielonej Księdze, wydanej przez Komisję Europejską w dniu 14 grudnia 2010 r., w sprawie ograniczenia formalności administracyjnych do obywateli – swobodny przepływ dokumentów urzędowych i uznawanie skutków powodowanych przez akty stanu cywilnego.

⁷⁴ Na ten temat zob.: P. K a s p r z y k, *Prawne aspekty wymiany danych w związku z informatyzacją urzędów stanu cywilnego*, „Roczniki Nauk Prawnych” 20(2010), nr 1, s. 223-240.

DRAWING UP BIRTH,
MARRIAGE AND DEATH CERTIFICATES ON THE BASIS
OF FOREIGN DOCUMENTS REMARKS REFERRING
TO ART. 73, SECTION 1 OF THE LAW ON LEGAL STATUS ACTS (P.A.S.C)

S u m m a r y

The issue of drawing up birth, marriage and death certificates on the basis of foreign documents has not been the subject of a heated discussion in the legal literature, although it is a significant element of registering the legal status of a person that raises serious doubts among both law theoreticians and employees of birth, marriages and deaths register offices.

Basically, the primary registration happens in the country on whose territory the event that results in drawing up a certificate took place; and in Poland a new act is drawn up for the same event by way of the so-called transcription. Certainly various circumstances, among them attempts to make sure that the information contained in the records is brought up to date, result in the situation, in which events that took place outside the Republic of Poland are registered in a limited extent. In this respect the Polish legislation does not stipulate obligatory registration. Drawing up certificates concerning the legal status of a person on the basis of foreign documents, especially by way of transcription of documents drawn up abroad, leads to divergences in the decisions made by heads of record offices.

Drawing up a Polish birth, marriage or death certificate on the basis of foreign documents is stipulated in Art. 35, 70 and 73 of the Law on Legal Status Acts of 29 September 1986. Only in the regulation in Art. 70 of the p.a.s.c. do we deal with primary registration, whereas the regulation in Art. 35 and 73 of the p.a.s.c. is an example of secondary registration.

To be sure, questions will remain about the necessity of entering foreign documents in Polish records. The question whether the first, original legal status certificate is not sufficient in the conduct of legal transactions, remains in force. Is it necessary to draw up another certificate registering the same event? It seems that within the European Union it is possible to take common action in order to eliminate the institution of the registering of a record office certificate.

Translated by Tadeusz Karłowicz

Słowa kluczowe: akta stanu cywilnego, rejestracja stanu cywilnego, umiejscowienie aktu zagranicznego, transkrypcja.

Key words: birth, marriage and death certificates, registration of legal status, registration of a foreign act, transcription.